

Os primeiros poemas de Aurelio Aguirre na prensa galega (1851)

Olivia Rodríguez González¹; Xurso Martínez González²

Recibido: 10 de noviembre de 2015 / Aceptado: 10 de enero de 2016

Resumo. Ao fío dunha investigación sobre Neira de Mosquera na prensa compostelá, localizáronse no xornal *El Santiagués* (1850-1851) cinco poemas esquecidos de Aurelio Aguirre que se suman aos que se presentaron na edición crítica da obra recuperada do poeta en 2013. O interese do achádego reside en que son, polo momento, os primeiros versos que o poeta publica na prensa, e en que reafirman documentalmente a vinculación da Xeración de 1856 coa protagonista do preludio á Revolución de 1846, ambas educadas no provincialismo. Analízase o papel da prensa no campo literario galego do s. XIX e éditanse os textos aguirrianos acompañados dunha análise literaria que parte da súa contextualización no segundo romanticismo en Galicia.

Palabras clave: Aurelio Aguirre; *El Santiagués*; Antonio Neira de Mosquera; *Rexurdimento*; *Provincialismo*.

[en] The first poems Aurelio Aguirre Galician newspapers (1851)

Abstract. During one research on Neira de Mosquera in Compostela's press, five Aurelio Aguirre's forgotten poems were found in the newspaper *El Santiagués* (1850-1851), which are added to those already published in 2013, in the critical editions of his recovered works. The interest of this discovery lies in the fact that those were the very first verses the author published in the press, and that they establish documentary evidence about the relationship between the *Xeración* of 1856 and the one which stood out before the Revolution in 1846, both educated in provincialism. The role of the press in the Galician literary field of XIX will be analyzed, and we will edit the Aguirre's texts followed by a literary analysis that will follow its context in Galician second Romanticism.

Keywords: Aurelio Aguirre; *El Santiagués*; Antonio Neira de Mosquera; *Rexurdimento*; *Provincialismo*.

Sumario. 1. Introducción. A prensa compostelá e Neira de Mosquera. 2. O xornal *El Santiagués* (1850-1851). 3. Presenza de Aurelio Aguirre en *El Santiagués*. 4. Traxectoria e fortuna editorial do poeta galego símbolo do romanticismo liberal. 5. As colaboracións de Aurelio Aguirre en *El Santiagués*. 6. Poemas. 7. Bibliografía.

Cómo citar: Rodríguez González, O.; Martínez González, X. (2016) Os primeiros poemas de Aurelio Aguirre na prensa galega (1851), en *Revista de Filología Románica* 33.1, 63-74.

¹ Universidade da Coruña

E-mail: olivia@udc.es

² Universidade de Vigo

E-mail: xurxodorna@yahoo.es

1. Introducción. A prensa compostelá e Neira de Mosquera

Tras o 1846, nada do relacionado co provincialismo e co rexurdir do pobo galego foi igual. Porque o levantamento de abril, coñecido como a Revolución de 1846 pois así se rotoulou a obra do descoñecido Juan do Porto (pseudónimo?) saída meses despois dos propios feitos, se converteu nun suceso de marcación interxeracional. Por un lado, a que chamaremos Xeración de 1846 formada por aqueles que naceron na década dos anos 20 e estiveron implicados no provincialismo dos anos 40: Antolín Faraldo, os irmáns Rúa Figueroa, Alberto Camino ou Antonio Romero Ortiz; polo outro, a Xeración de 1856 que se compón cos nados na década dos 30 e que participarían de cheo no Rexurdimento pleno: Manuel Murguía, Rosalía de Castro, Luís Rodríguez Seoane, Ricardo Puente y Brañas ou Eduardo Pondal. Ambas fornadas de provincialistas conformaron a quilla do Rexurdimento que, sen entrarmos en debates cronolóxicos nin conceptuais, podemos comprender como un movemento decimonónico de reivindicación/recuperación da identidade e cultura galegas, influído polas correntes europeas do romanticismo e do nacionalismo, dentro do contexto da consolidación dos réximes constitucionais.

Nesta composición da escenografía do provincialismo militante da metade do século XIX precisamos destacar a función da prensa que comezara a verdegar entre 1841 e 1845, con cabezallos de efémera vida: *La Situación de Galicia*, *El Idólatra de Galicia* ou *El Porvenir*³. Porén, malia o suspiro da súa duración, foron de enorme relevancia na configuración do imaxinario común do Rexurdimento e do provincialismo político-cultural. A súa influencia nos lexítimos descendentes (a Xeración de 1856) é doada de distinguir e seguir.

De entre os suxeitos protagonistas da Xeración de 1846 reparemos na persoa de Antonio Neira de Mosquera (Compostela, 1823- A Coruña, 1854)⁴ por ser un dos artífices, a xeito de dínamo incansábel, da acción cultural e xornalística daquel período. Pero tamén pola súa tarefa de reanimación provincialista tras a desfeita e represión acontecidas en 1846 logo do fusilamento dos líderes militares e o exilio dos líderes civís.

O actual descoñecemento xeneralizado de Neira de Mosquera contrasta coa constante actividade realizada por este naquela etapa. Un contraste que evidencia a urxente necesidade de abrir liñas de investigación e afondar no coñecemento dun período central na elaboración do discurso identitario, na expresión cultural e na transformación socioeconómica que experimentou Galiza⁵.

O compostelán colaboraría asiduamente na prensa da década dos 40 (*El Iris de Galicia*, *El Recreo Compostelano* canda Antolín Faraldo ou *La Situación de Galicia*, sob o pseudónimo de Malatesta) e significaríase como un das sinaturas

³ A prensa anterior a este período, sobre todo a da francesada, é de cuestionábel adscripción ao provincialismo militante.

⁴ Ás veces sitúase a data de nacemento en 1818 pero este dato xa o corrixiu, en base a documentación da partida bautismal, Benito Varela Jácome na reedición comentada de *Monografías de Santiago* do ano 1950. Naceu no seo dun lar burgués, licenciouse en Dereito na Universidade de Santiago de Compostela, viviu algúns anos en Madrid de maneira intensa grazas ao xornalismo e casou coa filla do impresor Núñez Castaño, que sacaría deste obradoiro algunha das súas obras. O romanticismo que destila a súa produción literaria abre unha posíbel vía de investigación arredor da existencia dunha corrente romántica autóctona ou nacional (reparemos, tamén, na novela histórica de Benito Vicetto).

⁵ Non existe, poñamos por caso, unha escolma dos traballos de Neira de Mosquera publicados na prensa.

galegas na prensa fóra do territorio patrio: *Seminario Pintoresco Español*, *El Museo Universal* ou *El Genio* de Barcelona dirixido por Víctor Balaguer (nome fulcral na Renaixença)⁶.

En canto á actividade sociocultural e política cómpre resaltar a súa participación na fundación da Academia Literaria (da que foi secretario) e de *El Liceo de la Juventud*. A primeira institución sería o lugar de socialización da Xeración de 1846 e a segunda institución sería igualmente o lugar de encontro da Xeración de 1856. En ambos espazos atopamos o perfil burgués, provincialista e romántico de Neira de Mosquera. Tamén debemos xuntar o seu nome á *Sociedad Arqueológica Gallega* que presidía Verea e Aguiar, e na cal actuaba de secretario.

A súa tarefa intelectual axiña foi recoñecida, tamén grazas en parte a súa estada en Madrid e ás redes culturais tecidas na capital española, ao ser nomeado membro da Academia Española de Arqueoloxía, da Sociedad Arqueológica Matritense, da Real Academia da Historia, da Sociedade Filomática de Barcelona ou da Real Sociedade Económica de Amigos do País de Valencia.

Para a presente ocasión deterémonos na súa participación na prensa provincialista posterior a 1846, en concreto na cabeceira d'*El Santiagués* (1850-1851), que ten a súa orixe no suplemento *Revista Literaria* do xornal *Diario de Santiago* (1848-1849), do cal foi director Neira de Mosquera. Tras o peche, terá a súa continuación no destacado *El Eco de Galicia* (1851-1852), do cal foi fundador, director e principal redactor o romántico galego. Este mantería na esfera pública a doutrina provincialista por medio da súa colaboración nestes xornais. O discurso dos tres periódicos sostíñase en dúas patas indispensábeis: a defensa da industrialización e mellora do comercio como forma de progreso de Galiza e a reivindicación da capitalidade de Compostela.

2. O xornal *El Santiagués* (1850-1851)

El Santiagués saía dos obradoiros tipográficos de Juan Rey Romero, fillo do destacado impresor liberal Manuel Antonio Rey⁷, cada martes, xoves e sábado. No primeiro número, correspondente ao 3 de Nadal de 1850, faise unha declaración de continuidade da liña xornalística do *Diario de Santiago*: “En el último número del DIARIO DE SANTIAGO hemos escrito las siguientes palabras. [...] Ahora vamos á cumplir con la palabra que habíamos aventurado con el público”. O novo periódico mantivo o interese e difusión das actividades culturais pero aumentou a atención no aspecto literario. Dende o segundo número inclúese o folletín literario onde, entre outros, publica Félix Padín Castro a súa obra *El sarao*.

Sobre este último aspecto, afirmase sobre o editor: “Para satisfacer el buen gusto y curiosidad de sus lectores, presentará en la mayor parte de los números de este periódico artículos literarios y descripciones artísticas”. Poucas liñas despois engade: “En estos trabajos preferirá todo lo que tenga relación con Galicia á los artículos que versen sobre monumentos ó costumbres de otras provincias”.

⁶ Neira de Mosquera e Víctor Balaguer son a primeira ponte de comunicación entre o provincialismo galego e catalán, entre o Rexurdimento e a Renaixença (Vid. Martínez González, 2014).

⁷ Segundo Manuel Murguía (1862: 28) abriu a litografía e imprenta en 1847.

Non temos a certeza de quen fundaron e dirixiron este periódico. De maneira inevitábel o nome de Antonio Neira de Mosquera ocupa un lugar central entre os colaboradores e, xunto aos antecedentes e sucesos posteriores, cremos que puido ocupar un lugar destacado na redacción d'*El Santiagués*. Tan só o dicimos como hipótese. Entre os colaboradores atopamos as sinaturas de Manuel Vázquez de Parga (Conde de Pallares e director da *Revista de Galicia*), Domingo Camino, Ángel Gálvez (autor das *Leyendas poéticas*), J. Portales, I. Puentes e a un novísimo Aurelio Aguirre Galarraga.

O 29 de marzo de 1851, cando ía polo número 51, *El Santiagués* deixaría de saír á rúa pero pousaría a súa tarefa en *Eco de Galicia*, á fronte do cal estaba Neira de Mosquera.

3. Presenza de Aurelio Aguirre en *El Santiagués*

Entre as páxinas d'*El Santiagués* atopamos a sinatura de A. A. G. que se corresponde coas iniciais do nome de Aurelio Aguirre Galarraga. Son as súas primeiras publicacións (que saibamos a día de hoxe) en prensa e son catro mostras da súa poesía de mocidade, textos escritos aos 16 ou 17 anos. O poeta romántico preséntanos a voz xuvenil que comezaba a tallar levemente a súa composición lírica no ambiente cultural d'*El Liceo de la Juventud*. Poesía iniciática que revela a orientación estética do poeta compostelán.

Aurelio Aguirre (Compostela, 1833- A Coruña, 1858) pertence á Xeración de 1856 e representa un dos elos directos coa anterior fornada provincialista xa que nunca esquecería a impresión na retina da loita nas rúas compostelás entre as tropas baixo o mando de Solís e as tropas gobernamentais do xeneral De la Concha. O poeta revivirá en “A los mártires de Carral” unha experiencia infantil similar á que narrará na mesma páxina de *La Oliva* o seu íntimo amigo Manuel Murguía. Ambos participan deste xeito no número conmemorativo do xornal o 26 de abril de 1856, coincidindo coa rehabilitación dos provincialistas polo novo goberno:

¡Ay!, yo lloré también la aciaga suerte
que arrostrabais por libres y por buenos.
¡Y con el alma de dolor transida,
pobre niño, lloré, patria querida!
Lloré, lloré, porque eran mis hermanos
los que iban a morir, aunque leales.
Y atadas con baldón iban sus manos,
cual si fueran abyectos criminales.

(Aguirre, 2013: 181)

4. Traxectoria e fortuna editorial do poeta galego símbolo do romanticismo liberal

Aurelio Aguirre inicia a súa educación liberal no ambiente familiar. Fillo de comerciantes vascos, instalados como moitas outras familias da mesma orixe na

urbe compostelá, ve apoiada a súa temperá vocación artística pola amante nai e polo padrastro José Seijas, que tamén alenta a afección literaria do medio irmán de Aurelio, José Seijas Galarraga. Inicia o curso preparatorio para a carreira de Xurisprudencia na Universidade de Santiago en 1851-52, tras cursar nela o Bacharelato de Filosofía entre 1845 e 1851. Nas aulas probablemente influirían máis no seu tempero e a súa ciencia poética compañeiros como Ramón Segade, Nicolás Murguía ou Ramón Pérez Costales, que rancios e inútiles profesores como os que quedan retratados nas coplas tradicionais que compón. Nunha delas, nun galego popular e castelanizado, Aurelio Aguirre enfróntase mesmo con ameazas a un docente que tiña amargados os alumnos do cuarto curso (1849-1850), entre os que el se contaba:

“Señor Calatrava, escoite:
vosté é moi chisjarabillas,
e se o collen de noite,
vanlle rompe-las costillas.”
(Aguirre, 2013: 365)

Tamén retrata, caricaturizando a súa necidade, un profesor de “Moral y Religión” do mesmo curso, que seica podería tratarse do mesmo da copla anterior:

“Catedrático lo hicieron
en esta Universidad.
Por discreto lo tuvieron,
y es un pollino, en verdad.”
(Aguirre, 2013: 367)

Aguirre completa a súa formación artística en *El Liceo de la Juventud* do desamortizado convento de Santo Agostiño, á beira de Eduardo Pondal, Luís Rodríguez Seoane, Manuel Murguía, Josefa García e Rosalía de Castro, entre outros. En varias composicións queda constancia das actividades do precoz poeta: “danzas coreadas” e “improvisacións” de 1856 e 1857 (Aguirre, 2013: 247-249, 104-112, 192-197).

Neses primeiros anos cincuenta, Aguirre coñece tamén a vida dos suburbios nos que a miseria se ve agravada polas epidemias e a fame negra. Leva aos versos esas experiencias e a súa sona medra co púlo das lendas urbanas que non son tales, pois serían verificadas polos amigos tras a morte: como as probas de amor e sacrificio pola prostituta asoballada e polo amigo Francisco Curvia, que recalara en Compostela fuxindo da persecución política na illa de Cuba e na cidade galega morrería na indixencia (Bustillo, 1859).

Na adolescencia, Aurelio Aguirre encetou un percorrido que o levaría axiña a ser o poeta máis popular en Santiago de Compostela, versificador de fino oído e de gran capacidade para a improvisación e a declamación. Afeccionado ao teatro, á música e á pintura, nas máis de oitenta composicións que integran a súa obra ate o momento recuperada revélase como poeta da nova vaga romántica que na década dos cincuenta inundaba a literatura en Galicia. Entre 1850 e 1858, o poeta santiagués evoluciona desde unha poesía de formas, temas e actitudes pragmáticas

que mesturan riscos do neoclasicismo e do romanticismo, ata unha poesía do íntimo onde vai afinándose unha voz máis persoal se cabe, combinada coa prosecución de textos cívicos onde se insiste na misión que o poeta do s. XIX debe cumprir como guieiro espiritual na sociedade. Cando o sorprende a morte, fáltalle moi pouco para sumarse á identificación dos poetas coa alma dun pobo concreto, cuxa realidade material se comprometen a mellorar. Son moitos os que cultivan este tipo de poesía en Galicia, creando un caldo de cultivo que propiciará a aparición do Rexurdimento.

Durante cento doce anos púidose acceder á obra de Aurelio Aguirre a través do libro póstumo *Poesías selectas* (1901), publicado por Andrés Martínez Salazar con importantes modificacións decididas polo editor literario, Leandro Saralegui Medina, co asesoramento de Manuel Murguía. Cando en 2013 realizamos para Alvarellos⁸ a edición crítica da obra do poeta, impúxose a necesidade de retomar a poesía de Aguirre aí onde o poeta a deixara da súa man, sen arranxos alleos e póstumos. Reunimos manuscritos que na súa meirande parte eran autógrafos e aparecían en follas soltas e en dous cadernos: *Poesías de D.A.A.* (1850-1851) e *Recuerdos de agosto* (1856-1857). Por outro lado, recuperamos obra impresa en vida do autor a través de tres canles: prensa, follas voandeiras e pregos por entregas.

A exhumación das composicións de *El Santiagués*⁹ adianta a 1851 a data coñecida da difusión da poesía de Aguirre na prensa, isto é, cinco anos antes de encetar o poeta as colaboracións en *La Oliva* en febreiro de 1856. Isto confirma a sospeita de que comezara moi cedo a publicar en cabeceiras do círculo liberal e provincialista, algunhas delas hoxe case imposibles de localizar. No que se refire a outros formatos de difusión, en 1855 publicaba unha folla voandeira co poema dedicado a Espartero, “Al invicto Duque de la Victoria”, saída do obradoiro de Jacobo Souto e Hijo. E con respecto aos manuscritos difundidos en pequenos círculos de amigos e colegas, o máis antigo corresponde a unha versión autógrafa de “El poeta” escrito en 1853 para o *Álbum* de Ramón Pérez Costales (AAVV, 1853-1854: [5-6]).

Aurelio Aguirre ten 17 anos cando publica os poemas de *El Santiagués* en xaneiro e febreiro de 1851. Está a estudar o derradeiro curso de Bacharelato e enche con versos e debuxos as páxinas do caderno de estudante que titula *Poesías de D.A.A.* Os escritos e trazos do caderniño revelan as afeccións polas que probablemente Aguirre se amosaría como alumno espilido en composición literaria e debuxo, e como estudante nugallán noutras materias.

Como aconsellaba Jacinto de Salas y Quiroga no prólogo-manifesto ao seu libro *Poesías*, o mozo Aguirre propónse extraer o zume romántico dos autores do Barroco español -Lope de Vega, Calderón de la Barca, Luis de Góngora e L.L. de Argensola-, que imita e aos que se encomenda nun limiar con ecos quevedianos (Salas, 1834: XIII). Pero nestas páxinas de mocidade, xunto a tópicos barrocos e

⁸ Henrique Alvarellos, á fronte de Alvarellos Editora, propónse en 2013 rescatar do esquecemento o volume de manuscritos *Recuerdos de agosto*, que se achaba na Biblioteca do Museo de Pontevedra. Encarga o traballo a Olivia Rodríguez González, que rematará levando a cabo unha edición crítica da obra integral de Aurelio Aguirre ata ese momento. A filóloga puido contar na *recensio* cos textos que lle facilitou Xurxo Martínez, recolleitos ao fio da súa investigación sobre a prensa do s. XIX en Vigo.

⁹ Realizada por Xurxo Martínez González en 2014.

formas classicistas, irrompen tamén versos propios do romanticismo máis desmelenado. Dous dos seus poemas emblemáticos, pois Aguirre vai reproducilos varias veces ata os colocar nun lugar preminente nos *Ensayos Poéticos* de 1858, xa fan aquí aparición. Trátase de “El mundo” e “El poeta”, onde o rapaz desenvolve unha idea procedente de Lamennais e Saint-Simon, que Victor Hugo leva á literatura: o desprezo mutuo entre o poeta sensible e a sociedade que non o comprende. A idea, como outras a ela apareladas, verase reproducida en sucesivos manifestos románticos, entre eles, o que Antolín Faraldo publica só cinco anos antes da estrea de Aguirre en *El Santiagués*. En *El Porvenir, Revista de la Juventud Gallega*, Faraldo lanza unha proclama co título “La bandera literaria”, o lema “¡Abajo las reglas, las escuelas y los maestros!” e o dogma “Soberanía absoluta del escritor” ([Faraldo], 1845). O contexto político de 1845 móveo a defender a poesía en liberdade, e o valor dun poeta que se enfrenta a unha sociedade tola que o despreza porque no domina o mundo material. Tamén alude á súa *misión*, idea á que axiña Aguirre se acollerá apoiándose nos célebres versos de José Zorrilla recitados no enterro de Larra (Aguirre, 2013: 117).

5. As colaboracións de Aurelio Aguirre en *El Santiagués*

Para estrearse como colaborador en *El Santiagués*, de entre as composicións de *Poesías de D.A.A.* Aurelio Aguirre escolle dous epigramas, “Le preguntó a una casada” e “El señor es un ladrón”. O resto, un terceiro epigrama mais dous poemas, non aparece no caderno estudantil. A lectura destes textos revela unha pulcritude de alumno aplicado que está ausente nos manuscritos dese mesmo ano. Son tan correctos en canto a contido e forma, que parecen revelar a man dun *ensor* literario, seica un profesor ou mentor nos círculos literarios liberais nos que Aguirre se iniciaba.

O epigrama, cultivado polos neoclásicos e polos románticos que volvían os ollos aos autores do Barroco, é unha especie de dardo crítico ou chiste con envoltura culta, cun compoñente ensaístico que o relaciona coa poesía de circunstancias. Un dos poetas preferidos de Aguirre, o cubano Gabriel de la Concepción Valdés, *Plácido*, salientou no cultivo dun xénero ao que non deixou de achegarse ningún poeta do momento. En canto ao deseño métrico, Aguirre emprega para estas breves composicións unha ou dúas cuartetas ou redondillas nas que non faltan as rimas agudas.

“Le preguntó a una casada”¹⁰, diálogo introducido por un narrador, ofrece unha anécdota de contido sexual, ou como se diría na época, *picante*, deducido da adxectivación “astuto tejedor”, “acento dolorido”, etc.

“El señor es un ladrón”¹¹ ofrece unha versión epigramática do refrán “coida o ladrón que todos o son”, se ben a lectura non deixa de ser ambigua, xa que podería significar o contrario: é ladrón pois é un colega de oficio quen o reconece como tal. A forma é dialogada, neste caso sen intervención de voz narradora ningunha.

¹⁰ É a oitava composición de *Poesías de D.A.A.* Aparece na páxina numerada como “14”. Sabemos que foi escrito en 1850, pois a data de 1851 anótase páxinas despois, mediado o caderno.

¹¹ Ocupa o final da páxina numerada como “26” de *Poesías de D.A.A.*, e foi redactado tamén en 1850. A única variante é o nome propio, que no autógrafa é “Pando”.

“Leyó en cierta reunión”, epigrama inexistente no manuscrito xuvenil, ocúpase do tema dos escritores falsos ou plaxiadores. Nunha reunión social, un tal Mariano quere fachendear como poeta ante unha muller chamada Casimira. Entre os asistentes, un *ensor*, é dicir, un *crítico*, descobre o engano pero disimula. A narración pesa máis que a citación de voz, entre a que figura un aparte teatral.

No poema “A los ojos de una hermosa”, Aguirre desenvolve, ao longo de tres serventesios e unha oitava real, o tópico da comparación da beleza da muller coa da natureza. Faino cunha serie de ponderacións da luz que desprenden a lúa e o sol, reflectindo dun xeito pictórico o nacemento das cores na paisaxe.

O eixo retórico que articula o poema é unha enumeración paralelística que segue o esquema sintáctico de afirmación e posterior corrección adversativa. A xeito de adiviña, mediante acumulación de preguntas retóricas, resólvese a comparación na sorpresa dun piropo a Marcelina, á que a voz lírica se dirixe nos dous versos finais. O piropo galante mestúrase coa alusión á concentración da luz nos ollos da muller, unha luz irradiada desde o interior e superior á dos astros. O motivo conduce a outro ascendente poético americano de Aguirre, o cubano e tamén proscrito José María Heredia (1803-1839). Ambos poetas románticos estaban a actualizar o tópico da luz dos ollos da dama da poesía *stilnovista* do s. XIII¹².

“A un ciego” componse de once serventesios nos que Aguirre logra non repetir ningunha consonancia. Trata o tema da compaixón polo infortunio do que nace cego e non pode apreciar a beleza do universo. A través do eixo sintáctico “Tú sientes / percibes / oyes / escuchas..., pero no ves”, elabórase un texto destinado á execución en recitais públicos: a actitude pragmática do apóstrofe, con esa interpelación a un “ti” poético, dótao de evidente valor dramático.

Este poema aínda se insire na estética neoclásica pola rigorosa estrutura retórico-compositiva e por un tema que, lonxe de relacionarse coa ceguera mítica de Homero e Ossián, entre outros vates que vían máis alá dos sentidos, semella atoparse baixo a influencia do Sensualismo de Étienne B. de Condillac, autor durante a Ilustración do influínte *Tratado das sensacións* (1754). Só a través dos sentidos se accede ao coñecemento do mundo. E o sentido principal é a vista, quedando os demais reducidos a un mínimo papel.

Así o explícita a voz lírico-dramática cando apostrofa a un cego cunha interrogación de carácter xeral á que inmediatamente dá resposta: “todo cuanto su contorno encierra / es negro para ti, sombrío, triste”. Nas seguintes estrofas vaise desglosando ese “todo” ao que o desgrazado cego non pode acceder senón de maneira confusa e desordenada. Enumérase o que só pode captar a través do tacto, o olfacto ou o oído: primeiro as persoas que o queren, despois as marabillas dunha natureza divinamente harmoniosa -elementos que van deseñando un *locus amoenus* de tradición clásica- e finalmente, o cosmos cambiante a medida que o día se transforma en noite. O poema pecha cunha estrofa epilodal onde se repite a idea do comezo: só hai escuridade na vida do cego.

¹² Desenvolven o motivo dos ollos esplendentes Guido Guinizzelle e Lapo Gianni, entre outros (Blanco, 1994: 198). En canto ao cubano Heredia, no estudo sobre a presenza da luz na súa obra en prosa e verso cítase, entre outros exemplos, a aparición dos ollos da muller irradiando luz no poema “A Lola, en sus días” (“Y en tus ojos divinos, / Bebo rayos de luz”) (Cancellier, 2000: 41).

Estas creacións xuvenís revelan as canles polas que discorre a aprendizaxe poética do autor, daquela capaz de organizar un tema e desenvolve-lo poeticamente usando estruturas de composición retórica axeitada. Aurelio Aguirre é un poeta novo que cumpre co que se espera del mentres bosquexa en cadernos privados poemas liberados das regras. Axiña dará renda solta a unha creación propia onde se reconecen múltiples ecos de románticos que toma como modelo, e dos que quixemos apuntar tan só algún caso. Porque está a elaborar unha estética que discorre pola liña que, iniciada no devandito prólogo de Jacinto de Salas y Quiroga a *Poesías* (1834), pasa pola “Bandera literaria” de Antolín Faraldo (1845) e desemboca na proposta de Compañel de dar corpo e difusión á historia literaria galega cando a contemporaneidade está a darlle carta de recoñecemento. Tal é o que o limiar que coloca á fronte de *El Álbum de ‘El Miño’*, co seu aquel tamén de manifesto, proclamaba. Sen dúbida que Aurelio Aguirre se acollía ao proxecto deste humilde e asemade gran editor, e desexaba intervir activamente para afastar do esquecemento as obras dos ilustres fillos de Galicia.

Recoñecida por autores coevos, como Francisco María de La Iglesia ou Manuel Murguía, a importancia de Aurelio Aguirre como ponte entre dúas xeracións é innegable. Só a morte temperará nas augas do mar da Coruña apartar a o noso autor da posibilidade de formar parte das hostes rexurdentistas.

6. Poemas

Epigrama¹³

Le preguntó a una casada
un astuto tejedor:
¿cómo estás desfigurada,
y es pálido tu color?

Con acento dolorido,
ella contestó: -señor,
desde que tengo marido,
nunca lo tuve mejor.

A. A. G.

Epigramas¹⁴

Leyó en cierta reunión
Mariano unas poesías,
y dijo con prevención
a Casimira: *son mías*.

Serán, contestó un censor

¹³ *El Santiagués*, nº 18 (11.1.1851).

¹⁴ *El Santiagués*, nº 24 (25.1.1851).

que estaba entre los oyentes;
y murmuraba entre dientes:
son más viejas que el autor.

- El señor es un ladrón:
aquí se lo están llamando.
- ¿Y quién se lo llama? - Orlando,
de la misma profesión.
A. A. G.

A los ojos de una hermosa¹⁵

Bella es la luz de la argentada luna
cuando en noche serena y silenciosa,
pura, dulce y suave cual ninguna
atraviesa el espacio presurosa.

Es bella la rosada y fresca tinta
con que apacible la risueña aurora,
las mustias yerbas y las flores pinta,
los altos montes y los valles dora.

Bellos del sol también son los destellos
que al Universo pródigo regala,
la rosa y el clavel también son bellos
si al mundo enseñan matutina gala.

Pero existe otra luz más pura y bella
que el fuego y brillantez del sol minora;
ante ella pierde su fulgor la estrella,
ante ella es triste la naciente aurora.

Mas, ¿dónde está esa luz?, ¿dónde?..., ¿qué es de ella?
¿Do brilla con su faz deslumbradora?:
Solo en tus ojos, Marcelina hermosa,
se concentra esa luz tan poderosa.

A. A. G.

---

¹⁵ *El Santiagués*, nº 26 (30.1.1851).

A un ciego¹⁶

Tú, que al nacer tan desgraciado fuiste,
¿qué te importa vivir sobre la tierra,
si todo cuanto su contorno encierra
es negro para ti, sombrío, triste?

Tú sientes de las gentes que te adoran
sobre tu cuerpo cariñosa mano,
pero una densa niebla, un velo insano
no te deja mirar si tristes lloran.

Tú, en un jardín una feliz mañana,
percibes mil suavísimos olores,
pero no ves de las pacientes flores
abrir el cáliz de encendida grana.

Sientes los pasos de una Ninfa hermosa
que por el prado se desliza bella,
y te consuelas con besar la huella
que imprime su pisada candorosa.

Mas no ves la sonrisa dulce y pura
que, cándida, en sus labios se retrata,
ni menos, ¡ay!, las tintas de escarlata
que coloran su célica blancura.

Tú oyes el trino y melodioso acento
del ruiseñor que en el rosal se mece,
pero su canto dulce te entristece
porque no ves su plácido contento.

Tú percibes del sol el rayo ardente
que calienta tu rostro y tu vestido,
pero, en tu inmensa oscuridad hundido,
no ves su faz espléndida y luciente.

Tú escuchas el rumor del riachuelo
que serpentea por el verde prado,
pero no ves, ¡oh ciego desgraciado!,
cómo de perlas va cubriendo el suelo.

Tú de la mar escuchas los bramidos
y el crujir de las olas estrelladas,
pero no ves las ondas azuladas

---

¹⁶ *El Santiagués*, n° 34 (18.2.1851).

do surcan mil bajeles guarnecidos.

Tú no ves cuál la noche se presenta
cubriendo al mundo con su negro velo,
ni ves tampoco el estrellado cielo
do la luna su faz serena ostenta.

Ni hay en tus días plácidas auroras
ni rosados y bellos horizontes,
ni extensos valles, ni encumbrados montes.
Solo hay *oscuridad*, Ciego, en tus horas.

A. Aguirre. G.

7. Bibliografía

- AA.VV. (1853-1854). *Álbum de Don Ramón Pérez Costales*, Madrid, Museo del Romanticismo.
- Aguirre Galarraga, Aurelio (2013). *Recuerdos de agosto. Obra poética, 1850-1858* (eds. Olivia Rodríguez e Xurxo Martínez). Compostela: Alvarellos Editora e Consorcio de Santiago.
- Blanco Valdés, Carmen F. (1994). “Splendore e luce nella donna stilnovista. Riflesso della situazione nella lirica galego-portoghese”, en *Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani*, Xunta de Galicia, Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro”: 193-203.
- Bustillo y Pérez, Eduardo H. (1859). “Necrología. Aurelio Aguirre Galarraga y su obra”, *La Discusión*, 882, 07/01: 3.
- Cancellier, Antonella (2000). “Apuntes para una poética de la luz en José María de Heredia”, en *Centro Internacional de Estudios sobre Romanticismo Hispánico. Romanticismo 7, La poesía romántica, Actas del VII Congreso (Nápoles, marzo de 1999)*, Bologna, Capitello del Sole: 37-47.
- Compañel, Juan (1858). “Prólogo” en AAVV, *El Álbum de “El Miño”*. *Colección de artículos literarios, historia, biografías, novelas, poesías*, tomo I. Vigo, Establecimiento tipográfico de D.J. Compañel.
- [Faraldo, Antolín] (1845). “Nuestra bandera literaria”, *El Porvenir*, I, 03/02/1845: 1; II, 29/06/1845: 1.
- Martínez González, Xurxo (2014). “Rosalía de Castro, a ponte entre o Rexurdimento e a Renaixença”, *eHumanista/IVITRA* 5, pp. 170-189.
- Murguía, Manuel (1862). *Diccionario de escritores gallegos*. Vigo: J. Compañel Editor.
- Salas y Quiroga, Jacinto de (1834): *Poesías*, Madrid, Imprenta de Eusebio Aguado.